

Teori, praksis og kvalitet i (få) danske museers udgravningsvirksomhed¹

Af Martin Mikkelsen, arkæolog v.Viborg Stiftsmuseum

Det forekommer mig, at Arkæologisk Forums redaktions centrale spørgsmål er, om postprocessuelle teorier trods traditionen for processuelle og positivistiske teorier har vundet fodfæste i danske museers udgravningsvirksomhed. Koblingen fra dette spørgsmål til Kulturarvsstyrelsens Retningslinier for udformning af udgravningsberetninger er for mig ikke ligetil.

Generelt mindes jeg ikke at have hørt post-processualismen eller processualismen fremført som teoretisk grundlag i forbindelse med en museal arkæologisk udgravning. Jeg må faktisk (lidt beskæmmende) erkende, at i mit erfaringsunivers er der kun yderst sjældent, at (gravende) arkæologer eksplicit henviser til deres teoretiske grundlag. Det kunne i mine øjne godt være et tegn på, at der stadig hersker en dyb og grundlæggende tro på positivismen, på objektivitetens mulighed – også hos mig selv. Jeg kunne også gætte på, at det får den erklærede postprocessualist til at føle sig bekræftet i sin forestilling om tingenes (elendige) tilstand.

Fraværet af eksplicite teoretiske positioner betyder ikke nødvendigvis, at den postprocessuelle arkæologi ikke er implicit til stede på nogen arkæologisk ansvarlige museer. Men for at kunne udtale mig om det, må jeg jo have nogle 'målepunkter' (et begreb jeg næsten ikke tør anvende i denne sammenhæng) for at kunne bedømme, om noget er postprocessuelt eller ej. Og her må jeg indrømme, at jeg ikke synes det redaktionelle oplæg gjorde denne opgave let, da jeg i det redaktionelle oplæg ikke umiddelbart fandt en eksplicit definition af postprocessualismen.

Jeg har på anden vis fået den opfattelse, at post-processualismen hævder det som en grundlæggende og uomgængelig præmis, at den arkæologiske forsknings resultater (hvis jeg da tør bruge det ord) kun kan være subjektive. Det skal derfor være mit første holdepunkt, hvilket betyder, at jeg kan stille spørgsmålet, om denne teoretiske position i større eller mindre grad udgør grundlaget for museums-

arkæologernes udgravningsvirksomhed. For mit eget vedkommende tror jeg nok, at jeg kan tilslutte mig denne position, og at den i uvis grad udgør grundlaget for mit syn på arkæologiens arbejde og resultater. Men jeg opfatter den ikke som en individuel subjektivitet, men mere som en historisk eller tidsbestemt 'subjektivitet', hvor hver enkelt arkæolog nødvendigvis kun kan stille spørgsmål og finde svar, der afspejler den tid arkæologen lever i. Det er min ikke særligt velbegrundede fornemmelse, at dette udgangspunkt ville møde en form for accept blandt i hvert fald en del danske museumsarkæologer, hvis man stillede dem overfor problemstillingen. Ud fra denne fornemmelse tror jeg altså postprocessuel arkæologi har vundet nogen indpas blandt danske museumsarkæologer.

Hvis jeg skulle tage udgangspunkt i det redaktionelle oplæg kunne et andet 'målepunkt' være graden af "refleksive overvejelser, som i postprocessuel arkæologi opfattes som væsentlige". Hvad angår refleksive overvejelser bilder jeg mig ind, at jeg er på lidt mere sikker grund i vurderingen af dansk museal udgravningsvirksomhed. Det er i hvert fald mit udgangspunkt, at jeg i en række sammenhænge har mødt arkæologer, der ikke bare har gjort sig kvalificerede refleksive overvejelser, men også har givet udtryk for dem. Jeg er desværre bange for, at ikke alle arkæologers refleksive overvejelser kommer til udtryk af angst for at blive gjort til grin. I det relativt snævre faglige miljø, som omfatter danske arkæologer er det min vurdering, at den negative side af Janteloven – du skal ikke tro du er noget – alt for ofte har sat sit præg på faglige diskussioner.

Men jeg skal også gøre gældende, at i mit erfaringsunivers kommer de (i mine øjne) kvalificerede refleksioner i forbindelse med udgravninger som regel fra ældre erfarne museumsarkæologer, som måske nok på den ene eller anden måde har stiftet bekendtskab med postprocessualismen (vel især Hodder), men som er så gamle i gårde, at de er teoretisk uddannede før postprocessualismen blev en del af arkæologiuddannelsernes pensum. I mit erfaringsunivers kommer der af og til kvalificerede (i mine øjne) refleksioner fra yngre arkæologer, som jeg vil antage har beskæftiget sig med postprocessualismen i deres studietid, om end de ikke eksplicit henviser til dette forhold. I mit erfaringsunivers er der kun yderst sjældent kommet kvalificerede (i mine øjne) refleksioner fra tilfældige besøgende. Men jeg har et grundlæggende problem, som gør, at dette målepunkt for mig ikke er særligt godt til at belyse postprocessualismens indpas i danske museers udgravningsvirksomhed. Jeg kan simpelthen ikke forstå, at kvalificerede refleksive overvejelser skulle være forbeholdt postprocessualister. Jeg er overbevist om, at mange danske arkæologer i løbet af fagets historie har gjort sig kvalificerede refleksive overvejelser, selvfølgelig på baggrund af den historisk bestemte subjektivitet, som jeg oven for accepterede som en præmis for vores faglige virksomhed.

Til gengæld er jeg overbevist om, at disse refleksive overvejelser i lang tid ikke fandt indpas i litteraturen og vel heller ikke i de beretninger, der blev skrevet. Jeg mener, at ikke mindst dansk arkæologi har været og stadig i høj grad er præget af en stilmæssig genre, hvor subjektet er fuldstændigt fortrængt og de refleksive overvejelser er reduceret til et minimum, således at usikkerhed og forbehold i tolkningerne ikke får plads i fremlæggelsen af 'resultaterne'. Og i den sammenhæng er det rimeligt at se på Kulturarvsstyrelsens *Retningslinier for udformning af udgravningsberetninger*. Før jeg ser nærmere på indholdet i disse retningslinier synes jeg dog det er nødvendigt at sætte dem ind i en historisk sammenhæng.

Det er min opfattelse, at det var på høje tid, at der fra centralt hold blev stillet krav om udarbejdelse og aflevering af rimeligt kvalificerede beretninger. Jeg anser det for et faktum, at der i tidens løb er

afleveret et hav af dårlige beretninger, ja i mange tilfælde kan man slet ikke tale om egentlige beretninger, men kun om mere eller mindre korte notater, hvis der da overhovedet foreligger noget (tilgængeligt) på skrift om selv større arkæologiske undersøgelser. Denne situation, som bl.a. vanskeliggjorde eller umuliggjorde brugen af relevante resultater i en lang række forskningsmæssige sammenhænge, har i mine øjne også skadet arkæologiens omdømme udenfor snævre fagkredse. Det er derfor mit håb, at de nu gældende retningslinier for udformning af udgravningsberetninger faktisk bruges af KUAS til at sikre at der udarbejdes beretninger og til at sikre, at disse beretninger har et højst tiltrængt minimumsniveau.

Det er endvidere ikke mit indtryk, at retningslinierne for beretningsskrivning (eller bygherrerapporter) indtil nu har været administreret restriktivt. KUAS kræver tilsyneladende ikke, at hver enkelt beretning slavisk skal følge de 18 punkter, der er opregnet i indholdsfortegnelsen i retningslinierne. Det kræves tilsyneladende heller ikke, at diverse lister skal være udformet som de angivne eksempler. Og nok så vigtigt i denne sammenhæng: Der er i mine øjne intet til hinder for, at man i en beretning redegør for alle de relevante diskussioner, de forkastede hypoteser, de usikre hypoteser, de bekræftede hypoteser, de metodiske valg og de ændringer i de metodiske valg, der er truffet undervejs i et udgravningsforløb. I mine øjne burde alle disse forhold som en selvfølge være med i en beretning og det burde fremgå klart i retningslinierne. Ved en kommende revision af retningslinierne mener jeg derfor det skal gøres klart, at en god beretning rummer detaljerede redegørelser for alle de kvalificerede diskussioner og hypoteser, der er blevet fremsat og overvejet, og som er i løbet af undersøgelsen er blevet forkastet eller verificeret (med risiko for at pådrage mig postprocessualisters kritik). I den sammenhæng er det i øvrigt rimeligt at kreditere fagfæller, amatørarkæologer og andre for de konstruktive bidrag de har givet. Jeg kan derfor glimrende forestille mig ændringer i retningslinierne, således at "*mulige fortolkninger*" og "*perspektivering og refleksion*" bliver eksplicit krav til en (god) beretning. Derimod kan jeg ikke gå ind for at medtage et afsnit om "*dialog med offentligheden/besøgende*", da jeg som tidligere

nævnt kun yderst sjældent har mødt kvalificerede (i mine øjne) forslag eller refleksioner fra den kant.

Skulle et sådant krav blive en integreret del af retningslinierne for beretningerne vil det måske afsløre et i mine øjne stort og meget alvorligt problem, nemlig problemet med manglende kvalifikationer hos udgravningsansvarlige, daglige udgravningsledere og diverse assistenter. Lad mig sige det lige ud: Der er i mine øjne ikke tilstrækkeligt mange kvalificerede, daglige ledere til rådighed til at gennemføre de mange 'nød-udgravninger', der foretages i disse år. Dertil kommer, at jeg mener den i høj grad atomiserede decentrale struktur med mange meget små arkæologisk ansvarlige enheder er en stor hæmsko for at få arkæologien op på et rimeligt højt niveau, og det hvad enten man har et processuelt eller et postprocessuelt udgangspunkt. De faglige miljøer er ganske simpelt for små til et befordre, kræve, udvikle et rimeligt teoretisk niveau og rimeligt praktisk niveau i dansk museal udgravningsvirksomhed.

Noter

1. Jeg har kun et indgående kendskab til ganske få museers og et mere perifert kendskab til enkelte andre museers udgravningsvirksomhed. Derfor kan mine betragtninger ikke hævde nogen form for generel beskrivelse af forholdene på de arkæologisk ansvarlige museer som helhed.

Udgravningsvirksomhed uden fantasi eller sågar vilde ideer til at forestille sig en række forskellige tolkninger ville ikke bare være intellektuelt kedeligt, men ville også sætte forskningen i stå. På den anden side må man også acceptere, at en række (som regel de fleste) af disse ideer bliver skudt dybt og grundigt i sænk. Jeg accepterer altså, at tolkningsforslag kan afkræftes/ bekræftes eller i hvert fald i det mindste kan sandsynliggøres. Og det er vel her jeg får problemer med postprocessualismen (sådan som jeg har forstået den) for verifikation eller i det mindste sandsynliggørelse smager vel mere af en form for objektivitet og dermed processualisme end post-processualismen kan rumme?

Afsluttende vil jeg sige, at jeg i dette indlæg har forsøgt konstant og systematisk at gøre det klart, at det jeg har udtalt mig om, er set med mine subjektive øjne. Postprocessualister skulle i hvert fald ikke i denne sammenhæng kunne komme og hævde, at jeg i fremlæggelsen havde fremstillet forholdene, som om der var tale om objektive data.